

A szociális közbeszerzés emberi jogi vonatkozásai Human rights aspects of social public procurement

Dr. Ripszám Dóra, felelős akkreditált közbeszerzési szaktanácsadó, Pécsi Tudományegyetem

DOI: 10.37371/KEP.2023.6.6

Címszavak: *emberi jogok, szociális jogok, szociális közbeszerzés, szociális biztonság*

Absztrakt

Európa az emberi jogok bölcsője. A szociálisan felelős közbeszerzés olyan beszerzési tevékenységet takar, amelynek során figyelembe vesznek legalább egy nevesített szociális szempontot. Magyarország Alaptörvénye rögzíti, hogy „Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson.”, azonban az egyes szociális szempontok mögött is alapvető emberi jogok húzódnak meg.

Abstract

Europe is the cradle of human rights. Socially responsible public procurement covers procurement activities in which at least one named social aspect is taken into account. The Fundamental Law of Hungary states that: „Hungary shall strive to provide social security to all of its citizens.”, however, there are also fundamental human rights behind certain social aspects.

Bevezetés

„Minden ember veleszületett joga, hogy része legyen mindabban, amit az élet embernek csak nyújthat.” – Ben Sweetland

Az emberi jogok gondolata kifejezetten európai terméknek számít, amely lényegében az alkotmánygondolattal együtt született meg. Az alapjogok egyik legelterjedtebb csoportosítási módja az ún. generációk szerinti elrendezés, mely alapján három nemzedéket különíthetünk el egymástól.¹

Az első generációs emberi jogokat döntően a XVIII. század végétől kezdődően a felvilágosodás kapcsán elismert és megfogalmazott politikai (pl. választójog) és polgári jogok (az ún. klasszikus szabadságjogok: szólás-szabadság, mozgásszabadság, tulajdonhoz való jog, élethez való jog stb.) jelentik.²

Az emberi jogok második generációja a XX. század első harmadában jelent meg. Az ide sorolható gazdasági, szociális és kulturális jogok (röviden: szociális jogok) pozitív jellegűek, vagyis az állam csak és kizárólag pozitív tevéssel valósíthatja meg azokat, az állami beavatkozás, cselekvés ezen a területen követelménnyé válik, a tevőlegesség egyrészt a jogi szabályozás kialakítását, másrészt – és természetesen ez a nehezebb – a gazdasági, társadalmi, intézményi feltételek megteremtését jelenti.³

A harmadik generációs emberi jogok az ún. szolidaritási (más elnevezéssel: globalizációs) jogok, melyek a XX. század végétől olyan, alanyi jogként nem elismert kívánalmakat fogalmaznak meg, melyek egyéni garantálása és egyéni gyakorlása a védeni kívánt érdek természeté

¹ Kiss Barnabás: Emberi Jogok – Alapjogok általános kérdései <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (Letöltés ideje: 2022.09.10.)

² Tóth J. Zoltán: Erkölcsei jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok. In: Birher Nándor – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXVIII. (sorozatszerkesztő: Homicskó Árpád Olivér) Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019. 53-61. o.

³ Kiss Barnabás: Emberi Jogok – Alapjogok általános kérdései <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (Letöltés ideje: 2022.09.10.)

miatt lehetetlen, és amelyek tipikusan az államok együttműködését feltételezik, az emberiség egésze érdekeinek védelmezése végett (egészséges környezet-hoz való jog, a fenntartható fejlődéshez való jog, fogyasztói jogok, illetve legújabbban ilyen az egészséges ételhez és az ivóvízhez való jog).⁴

A szociális közbeszerzés meghatározása

A társadalmilag felelős közbeszerzés (Socially Responsible Public Procurement, a továbbiakban SRPP), a közbeszerzési szerződések odaítélésének és lebonyolításának olyan megközelítéseként határozható meg, amelynek célja a társadalmi előnyök megteremtése és/vagy a társadalmi károk megelőzése.⁵

Az Európai Unió a 2004/18/EK (Az Európai Parlament és a Tanács 2004/18/EK irányelve (2004. március 31.) az építési beruházásra, az árubeszerzésre és a szolgáltatásnyújtásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról), valamint a 2004/17/EK (Az Európai Parlament és a Tanács 2004/17/EK irányelve (2004. március 31.) a vízügyi, energiaipari, közlekedési és postai ágazatban működő ajánlatkérők beszerzési eljárásainak összehangolásáról) irányelvvel emelte be a szociális megfontolásokat az uniós közbeszerzési jogba, majd a tagállami jogokban a jogharmonizációs kötelezettséggel a következő évek folyamán megjelentek a nemzeti jogszabályok (és így a gyakorlat) szintjén is a szociális jogok és elvárások.⁶ A hazai közbeszerzési rendszer 2012-től teszi lehetővé a zöld- és szociális szempontok érvényesítését a közbeszerzési eljárások során.⁷

Magyarország Alaptörvénye rögzíti, hogy „Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának

szociális biztonságot nyújtson.”⁸ Az állam szociális célkitűzései tehát túlmutatnak a közbeszerzési szabályokon.⁹

A hatályos közbeszerzési törvény (a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény, a továbbiakban Kbt.) a következő célokat nevesíti a preambulumban: a közpénzek hatékony felhasználásának átláthatósága és nyilvános ellenőrizhetőségének biztosítása, a közbeszerzések során a tisztességes verseny feltételeinek megteremtése, a helyi kis- és közepes vállalkozások közbeszerzési eljárásokba való bekapcsolódása, valamint a környezetvédelem és az állam szociális célkitűzéseinek elősegítése.¹⁰

„A szociálisan felelős – társadalmi szempontból felelős közbeszerzés olyan beszerzési tevékenységet takar, amelynek során figyelembe veszik a következő szociális szempontok legalább egyikét: munkalehetőség, tisztességes munka, a szociális és munkajogok tiszteletben tartása, társadalmi befogadás (ideértve a fogyatékkal élőkét is), esélyegyenlőség, hozzáférhetőség és minden felhasználó számára alkalmas kialakítás. Előzőeken túlmenően mérlegelésre kerülnek fenntarthatósági kritériumok is, köztük az etikus kereskedelem kérdései, valamint az önkéntes társadalmi felelősségvállalást (CSR) szélesebb körben alkalmazzák, betartva az Európai Unió működéséről szóló szerződésben (EUMSz) és a közbeszerzési irányelvekben foglalt elveket.”¹¹

Az Európai Bizottság felhívja rá a figyelmet, hogy körültekintő beszerzés révén a közbeszerzők elősegíthetik a foglalkoztatási lehetőségeket, a munkaerő tovább- és átképzését, a tisztességes munkát, a társadalmi befogadást, a nemek közötti egyenlőséget és a megkülön-

⁴ Tóth J. Zoltán: Erkölcsi jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok. In: Birher Nándor – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXVIII. (sorozatszerkesztő: Homicskó Árpád Olivér) Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019. 53-61. o.

⁵ Abby Semple: Socially Responsible Public Procurement (SRPP) under EU Law and International Agreements: The GPA, CETA and the EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area (Társadalmilag felelős közbeszerzés (SRPP) az EU-jog és nemzetközi megállapodások értelmében: a GPA, a CETA és az EU-Ukrajna mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi övezet) = European Procurement & Public Private Partnership Law Review 2017/3, 293-309. o.

⁶ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény indokolása.

⁷ Glavanits Judit: Modernitás és közbeszerzés = Jog-Állam-Politika - Jog- és politikatudományi folyóirat 2020/1, 43-50. o., 47. o.

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XIX. cikk (1) bekezdése.

⁹ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 110. o.

¹⁰ Petró Szilvia: 25 éves a közbeszerzés = Közbeszerzési Értesítő Plusz 2020/3, 43-53. o., 53. o.

¹¹ Közbeszerzési Hatóság: Szociális közbeszerzés <https://fenntarthato.kozbeszerzes.hu/szocialis-kozbeszerzes/> (Letöltés ideje: 2022.10.28.)

böztetésmentességet, az akadálymentességet, az egyetemes tervezést, az etikus kereskedelmet, és a szociális normáknak történő szélesebb körű megfelelésre törekedhetnek.¹²

A szociális közbeszerzési eszköztár igen széleskörű, az ajánlatkérők a kizáró okok, alkalmassági feltételek, értékelési szempontok, illetve a szerződés teljesítési feltételeinek meghatározása során is alkalmazhatnak szociális szempontokat. A Bizottság Szociális beszerzés – Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzés során című kézikönyve segítséget nyújt a szociális közbeszerzési szempontok jogszerű alkalmazásához.¹³

Szociális szempontok, fenntarthatósági kritériumok

A továbbiakban a szociálisan felelős közbeszerzés fogalmában nevesített szociális szempontok, fenntarthatósági kritériumok kerülnek röviden ismertetésre. Ezen szociális szempontok, fenntarthatósági kritériumok – mint ahogy később láthatjuk – nem különíthetők el egymástól élesen.

A munkalehetőség

Magyarország Alaptörvényének M) cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy „Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.”, továbbá a XII. cikk alapján „(1) Mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, valamint a vállalkozáshoz. Képességeinek és lehetőségeinek megfelelő munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához. (2) Magyarország törekszik megteremteni annak feltételeit, hogy minden munkaképes ember, aki dolgozni akar, dolgozhasson.”¹⁴

A kis- és középvállalkozások (a továbbiakban KKV-k) szerepe az ország gazdaságában jelentős, hiszen a KKV-k foglalkoztatják a munkavállalók több mint kétharmadát és állítják elő a hozzáadott érték több mint felét. A kisvállalkozások jelentőségét az Európai Unió is elismeri, a 2000-ben elfogadott Európai Kisvállalati Charta utal arra, hogy a gazdaság gerincét a kisvállalatok képezik, a Lisszabonban kitűzött cél szerint elvárható, hogy az Európai Unió váljon a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává.¹⁵

A KKV-k jelentik az Európai Unió és – nem utolsósorban – Magyarország gazdaságának gerincét is. Európai szinten az összes új munkahely 85%-át a KKV-k biztosítják, így a gazdasági növekedés, valamint a munkahelyteremtés a szektor fejlődőképességétől függ.¹⁶ A foglalkoztatás – mint legfontosabb prioritás – terén a KKV-k szerepe elengedhetetlen, hiszen ennek a szektornak a fejlesztésével hozhatunk létre új, hasznosan működő munkahelyeket.¹⁷ Erre tekintettel a közbeszerzés kapcsán, a munkalehetőségek vonatkozásában a KKV-knak kiemelt jelentősége van, melyre a Kbt. már a Preambulumában is utal.

A munkaerő képzettségének növelése, fejlesztése mellett arra is szükség van, hogy a KKV-k vonzó munkalehetőségeket kínáljanak, ezáltal (megfelelő képzettségű) munkaerő megszerző és megtartó képességük javuljon, és a képzett munkaerőért való versengésben a mostaninál jobb pozícióból induljanak a nagyvállalatokkal szemben. Ezt segítheti elő a munkakörülmények javítása és a munkahelyi egészség fejlesztése, a cégek munkaerőforrás menedzselési képességének erősítése, a bérek emelésének elősegítése, valamint a rugalmas, családbarát foglalkoztatási formák ösztönzése is.¹⁸

¹² Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 4.o.

¹³ Közbeszerzési Hatóság: Szociális közbeszerzések <https://fenntarthato.kozbeszerzes.hu/szocialis-kozbeszerzesek/> (Letöltés ideje: 2022.11.13.)

¹⁴ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) M) cikk, XII. cikk.

¹⁵ Vajda Andrea – Magda Róbert: A kkv-k szerepe a versenyképességben, a magyar kkv-k összehasonlítása az EU vállalkozásaival = Logisztikai trendek és legjobb gyakorlatok 2020/2, 50-54. o., 50. o.

¹⁶ Holicza Péter: A magyar KKV szektor helyzete nemzeti és nemzetközi szinten. In: Csizsárik-Kocsir Ágnes (szerk.): Tanulmánykötet - Vállalkozásfejlesztés a XXI. században VI. Óbudai Egyetem, Budapest, 2016. 147- 162. o., 147. o.

¹⁷ Vajda Andrea – Magda Róbert: A kkv-k szerepe a versenyképességben, a magyar kkv-k összehasonlítása az EU vállalkozásaival = Logisztikai trendek és legjobb gyakorlatok 2020/2, 50-54. o., 54. o.

¹⁸ Innovációs és Technológiai Minisztérium: A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030. Innovációs és Technológiai Minisztérium, Budapest, 2019. 138 o., 99. o.

Az Európai Bizottság megállapította, hogy Magyarországon a KKV-k közbeszerzési piachoz való hozzáférést előmozdító erőfeszítések eredményesek, hazánk az uniós átlag felett teljesít azon odaítélt szerződések aránya tekintetében, ahol KKV volt a nyertes, ami annak az eredménye is lehet, hogy a részekre bontott ajánlati felhívások százalékos aránya szintén átlag feletti volt.¹⁹

A munkalehetőségek javítása közé tartozik például:

- a fiatalok foglalkoztatásának elősegítése
- a nemek közötti egyensúly javítása (pl. a munka és a magánélet jobb egyensúlya, az ágazati és munkahelyi szegregáció elleni küzdelem stb.)
- a tartós munkanélküliek és az idősebb munkavállalók elhelyezkedési lehetőségeinek javítása
- sokszínűségi politikák és munkalehetőségek a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozók (pl. migráns munkavállalók, etnikai kisebbségek, vallási kisebbségek, alacsony képzettségűek stb.) számára
- a fogyatékkal élők elhelyezkedési lehetőségeinek javítása többek között befogadó és akadálymentes munkakörnyezet biztosításával.²⁰

Ezen felsorolásból számos pont a későbbiekben kerül kifejtésre.

Véleményem szerint a szociális közbeszerzés alapja a munkához való jog, valamint a tisztességes munkához való jog, hiszen a szociális szempontok, valamint fenntarthatósági kritériumok nagy része ezen alapjogokból levezethető.

3.1. A tisztességes munka

Az Alaptörvény XVII. cikke rögzíti, hogy „(1) A munkavállalók és a munkaadók – a munkahelyek biztosítására, a nemzetgazdaság fenntarthatóságára és más közösségi

célokra is figyelemmel – együttműködnek egymással. (2) Törvényben meghatározottak szerint a munkavállalóknak, a munkaadóknak, valamint szervezeteiknek joguk van ahhoz, hogy egymással tárgyalást folytassanak, annak alapján kollektív szerződést kössenek, érdekeik védelmében együttesen fellépjenek, amely magában foglalja a munkavállalók munkabeszüntetéshez való jogát. (3) Minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez. (4) Minden munkavállalónak joga van a napi és heti pihenőidőhöz, valamint az éves fizetett szabadsághoz.”²¹

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Organization, a továbbiakban ILO) a tisztességes munka fogalmát a következőképpen határozza meg: „Olyan munka, amely magában foglalja a produktív és méltányos jövedelmet biztosító munka lehetőségeit, a munkahelyi biztonságot és a családok szociális védelmét, jobb kilátásokat a személyes fejlődésre és a társadalmi integrációra, az emberek szabadságát, hogy kifejezzék aggályaikat, szervezkedhessenek és részt vegyenek azokban a döntésekben, amelyek kihatnak az életükre, valamint az esélyegyenlőséget és a nők és férfiak egyenlő bánásmódját.”²²

A meghatározás alapján és 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrenddel²³ összhangban az Európai Unió az Unión belül és a globális ellátási láncokban támogatja:

- a biztos foglalkoztatást
- a tisztességes béreket
- a biztonságos munkakörülményeket
- a szociális védelmet
- az esélyegyenlőséget és a nők és férfiak egyenlő bánásmódját

¹⁹ Európai Bizottság: Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum 2020. évi országjelentés – Magyarország. Európai Bizottság, Brüsszel, 2020. 97 o., 52. o.

²⁰ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 7. o.

²¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XVII. cikk.

²² ILO: Decent work (Tisztességes munka) <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm> (Letöltés ideje: 2022.11.19.) Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

²³ Európai Bizottság: EU holistic approach to sustainable development. The EU approach towards implementing the UN's 2030 Agenda for Sustainable Development together with its Member States (Az EU holisztikus megközelítése a fenntartható fejlődéshez. Az EU megközelítése az ENSZ 2030-ig tartó időszakra szóló Fenntartható Fejlődési Menetrendjének tagállamaival közös végrehajtására) https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_en Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

- a nemek közötti egyenlőséget és a megkülönböztetésmentességet a foglalkoztatáshoz való hozzáférés terén
- a szociális párbeszédet
- a munkavállalói jogok védelmét.²⁴

A tisztességes munkához jutás elősegítése azon a meggyőződésen alapul, hogy az embereknek joguk van az olyan produktív foglalkoztatáshoz, amelynek során a szabadság, a méltányosság, a biztonság és az emberi méltóság feltételei adottak. A tisztességes munkát négy egyformán fontos és egymással összefüggő elem alkotja: a termelékeny és szabadon választott munka, a munkahelyi alapvető elvek és jogok, a tisztességes jövedelmet és szociális védelmet biztosító foglalkoztatás, valamint a társadalmi párbeszéd. A nemek közötti egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség a tisztességes munka átfogó kérdései.²⁵

A tisztességes munkafeltételek kapcsán kiemelendő az árindoklással kapcsolatos szabályozás, amely a munkabér és munkafeltételek körében tartalmaz kötelezően érvényesítendő szempontokat.²⁶ Az ajánlatkérőnek az aránytalanul alacsony ár vizsgálata során a Kbt. 72. § (4) bekezdésében, illetve a Kbt. 73. § (4) bekezdésében hivatkozott munkajogi szabályok ajánlattevő általi megfelelő alkalmazását – különösen az Mt. (a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény) munkaidőre, pihenőidőre és az ezzel szorosan összefüggő munkabérré vonatkozó szabályait, illetve a minimálbér és a garantált bérminimum mértékét megállapító jogszabályokat – fokozottan vizsgálnia kell.²⁷

A szociális és munkajogok tiszteletben tartása

Az Európai Uniónak célja a társadalmi fejlődés előmozdítása, továbbá az európai polgárok élet- és munkakörülményeinek javítása.²⁸ A közbeszerzés a beszállítók révén az alábbiak biztosításával járul hozzá e célok eléréséhez:

- megfelelnek az uniós jog, a nemzeti jog, a kollektív szerződések által az uniós joggal összhangban meghatározott alkalmazandó kötelezettségeknek a szociális és munkajog területén
- megfelelnek az ILO alapvető egyezményeinek
- megfelelnek a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének, ideértve az egyenlő értékű munkáért járó egyenlő bér elvét²⁹ és a nemek közötti egyenlőség előmozdítását³⁰
- megfelelnek a munkahelyi egészségvédelem és biztonsági jogszabályoknak
- küzdenek a például nem, életkoron, fogyatékosságon, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés ellen és egyenlő esélyeket teremtenek.³¹

Az Alaptörvény XIX. cikke kimondja, hogy „(1) Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékoság, özvegyiség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult. (2) Magyarország a szociális biz-

²⁴ Európai Bizottság: Employment and decent work (Foglalkoztatás és tisztességes munka) https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/sustainable-growth-and-jobs/employment-and-decent-work_en Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

²⁵ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 7-8. o.

²⁶ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 114. o.

²⁷ KDB2021. 5. (Eredeti ügyszám: Közbeszerzési Döntőbizottság D.225/14/2021.)

²⁸ Európai Bizottság: Labour law (Munkajog) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=157> (Letöltés ideje: 2022.11.19.) Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

²⁹ Lásd bővebben: Az Európai Unió működéséről szóló szerződése 157. cikke, Az Európai Parlament és a Tanács 2006/54/EK Irányelve (2006. július 5.) a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról. Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

³⁰ Ursula von der Leyen: A Union that strives for more. My agenda for Europe (Egy Unió, amely többre törekszik. Az én napirendem Európával kapcsolatban) https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

³¹ Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 7. o.

tonságot az (1) bekezdés szerinti és más rászoruló esetében a szociális intézmények és intézkedések rendszerével valósítja meg. (3) Törvény a szociális intézkedések jellegét és mértékét a szociális intézkedést igénybe vevő személynek a közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan is megállapíthatja.”³²

A társadalmi befogadás, valamint az esélyegyenlőség

Magyarország Alaptörvényének XII. cikke kimondja, hogy „(1) Mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, valamint a vállalkozáshoz”. A XV. cikk rögzíti, hogy „(1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. (3) A nők és a férfiak egyenjogúak. (4) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. (5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”³³

A társadalmi integráció támogatása, valamint a szociális gazdaság szervezeteinek segítése az alábbiak szerint valósulhat meg például

- egyenlő hozzáférés a beszerzési lehetőségekhez az etnikai vagy kisebbségi csoporthoz tartozó személyek tulajdonában álló vagy ilyen személyt foglalkoztató vállalkozások, például szövetkezetek, szociális vállalkozások és nonprofit szervezetek számára
- a fogyatékkal élők támogatott foglalkoztatásának elősegítése, a nyílt munkaerőpiacon is.³⁴

Az alábbiakban a fogyatékkal élő és a megváltozott munkaképességű személyek, valamint a hátrányos helyzetű személyek bemutatására kerül röviden sor.

„Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”³⁵ A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 2. § (4) bekezdése rögzíti, hogy „A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.”³⁶

Megváltozott munkaképességű az a személy, akinek a munkavállalási és munkahelymegtartási, valamint az abban történő előrehaladási esélyei testi vagy szellemi állapotváltozása, funkcióvesztése, vagy rendellenessége miatt csökkent.³⁷

Hátrányos helyzetű munkavállalónak minősül az, aki

- az előző 6 hónapban nem állt munkaviszonyban, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban, vagy
- nem szerzett középfokú végzettséget vagy szakképesítést (ISCED 3), vagy
- 50 éven felüli személy, vagy
- egy vagy több eltartottal egyedül élő felnőtt, vagy
- valamely tagállam olyan ágazatában vagy szakmájában dolgozik, amelyben 25%-kal nagyobb a nemi egyensúlyhiány, mint e tagállam valamennyi gazdasági ágazatára jellemző átlagos

³² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XIX. cikk (1)-(3) bekezdése.

³³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XII cikk, XV. cikk.

³⁴ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 8. o.

³⁵ A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (UNCPRD) 1. cikke.

³⁶ A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 2. § (4) bekezdése.

³⁷ Pulay Gyula: A fogyatékos emberek integrált foglalkoztatása ösztönzésének koncepciója. Állami Számvevőszék, Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest, 2008. 109 o., 16. o.

egyensúlyhiány, és ezen alul reprezentált nemi csoportba tartozik, vagy

- egy tagállam nemzetiséghez tartozik, és akinek szakmai, nyelvi képzésének vagy szakmai tapasztalatának megerősítésére van szüksége ahhoz, hogy javuljanak munkába állási esélyei egy biztos munkahelyen.³⁸

A fogyatékos és a megváltozott munkaképességű személyek munkaerőpiaci jelenlétének növelése mind az Európai Unió Európa 2020 stratégiájában, mind a magyarországi kormányzati politika céljai között megjelenik, ami megvalósulhat mind a védett, mind a nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatáson keresztül. A gazdasági és társadalmi szereplők szemléletváltozása nélkül pozitív eredmények elképzelhetetlenek látszanak, egy toleranciát és befogadást mutató munkahely megköveteli nem csak a munkáltatók, hanem a munkatársak, kollégák szemléletének változását is.³⁹

Pulay Gyula a fogyatékkal élők kapcsán az alábbi foglalkoztatási formákat különbözteti meg:

- integrált foglalkoztatás
- védett foglalkoztatás
- szociális (intézményi) foglalkoztatás
- védett szervezeti foglalkoztatás.⁴⁰

A fenti elhatárolás igen nagy jelentőséggel bír, közbeszerzési szempontból a védett foglalkoztatás kiemelt figyelmet érdemel.⁴¹

A védett foglalkoztatás nem más, mint egy olyan speciális, államilag dotált foglalkoztatási forma, ahol mind a munkakörülmények, mind pedig a munkafeltételek igazodnak a hátrányos helyzetű munkavállalók egészségkárosodásából fakadó foglalkoztatási szükségletei-

hez, és a munkatársak nagyobb hányada is fogyatékos és megváltozott munkaképességű személy. A védett foglalkoztatás sajátossága, hogy annak ellenére, hogy termékeket vagy szolgáltatásokat kínál, elsődlegesen mégsem a profit megszerzése a legfőbb feladata.⁴² A foglalkoztatás célja röviden a társadalmi és munkaerőpiaci integráció, valamint a rehabilitáció.⁴³ A védett munkahelyek versenyképességének jogszabályi keretek közötti támogatása több országban a közbeszerzési eljárásokon túlmutatóan is gyakorlat.⁴⁴

A Kbt. értelmében „védett munkahely: az akkreditált munkáltató általi foglalkoztatás, ha a munkáltató biztosít tranzit- vagy tartós foglalkoztatást, és a munkavállalóinak legalább a 30%-a a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény 22. §-a szerinti megváltozott munkaképességű személynek minősül, valamint az olyan munkáltató, amely működésének fő célja hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatása.”⁴⁵

A Kbt. rendelkezései szerint az ajánlatkérő a közbeszerzési eljárásban való részvétel jogát fenntarthatja, (Kormány által elrendelt esetben köteles fenntartani) az olyan, védett munkahelynek minősülő szervezeteknek, amelyek 30%-ot elérő vagy meghaladó mértékben megváltozott munkaképességű vagy hátrányos helyzetű munkavállalókat foglalkoztatnak, valamint az olyan fejlesztő foglalkoztatók számára, amelyek 30%-ot elérő vagy meghaladó mértékben fejlesztő foglalkoztatásban résztvevőket foglalkoztatnak, vagy a közbeszerzési szerződést olyan munkahelyteremtési program keretében kell teljesíteni, amelynek keretében legalább 30%-ban megváltozott munkaképességű, fogyatékos vagy hátrányos helyzetű személyek kerülnek alkalmazásra a

³⁸ A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény 57/B. § (4) bekezdés 1. pont.

³⁹ Balázs-Földi Emese: Nyílt munkaerőpiac vagy védett foglalkoztatás <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekke/article/view/12750/12606> (Letöltés ideje: 2022.11.11.) 147-155. o., 147. o.

⁴⁰ Pulay Gyula: A fogyatékos emberek integrált foglalkoztatása ösztönzésének koncepciója. Állami Számvevőszék, Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest, 2008. 109 o., 16. o.

⁴¹ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 121. o.

⁴² Balázs-Földi Emese: Nyílt munkaerőpiac vagy védett foglalkoztatás <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekke/article/view/12750/12606> (Letöltés ideje: 2022.11.11.) 147-155. o., 148. o.

⁴³ Komáromi Róbert: A megváltozott munkaképességű és fogyatékos munkavállalók munkaerő-piaci integrációjáról = Esély 2003/5, 27-59. o., 43. o.

⁴⁴ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 120. o.

⁴⁵ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 3. § 41. pontja.

szervezési teljesítése során (védett munkahelyteremtési program).⁴⁶

A Kbt. meghatároz bizonyos tárgyköröket, melyek esetében az ajánlatkérő a közbeszerzési eljárásban való részvétel jogát fenntarthatja azon gazdasági szereplők részére, amelyek:

- tevékenysége meghatározott egészségügyi, szociális és kulturális szolgáltatások nyújtásához kapcsolódó közfeladat ellátására irányul
- működése nonprofit jellegű, ahol a nyereséget a szervezet közfeladatainak ellátására fordítják, vagy amennyiben a nyereség felosztásra kerül, akkor az a munkavállalóknak a szervezet irányításába való bekapcsolódását szolgálja
- irányítási vagy tulajdonosi struktúrája biztosítja a munkavállalók aktív részvételét a szervezet irányításában, vagy szükségessé teszi a munkavállalók, illetve a közfeladat ellátásában érdekelték aktív részvételét
- a megelőző három évben nem kötöttek az ajánlatkérővel fenti tárgyú szerződést.⁴⁷

A hozzáférhetőség és a minden felhasználó számára alkalmas kialakítás

A hozzáférhetőség és minden felhasználó számára alkalmas kialakítás segítése többek között az alábbiak szerint valósulhat meg:

- kötelező érvényű rendelkezések a műszaki leírásban, amelyek a fogyatékkal élők számára hozzáférhetővé teszik a középületeket, a közszolgáltatásokat, a tömegközlekedést, a nyilvános információkat, valamint az információs és kommunikációs technológiára épülő árukat és

szolgáltatásokat (az internetes alkalmazásokat is). A lényeg az olyan áruk és szolgáltatások beszerzése, amelyek mindenki számára hozzáférhetőek.⁴⁸

A hozzáférhetőséget, mint szociális szempontot a közbeszerzési eljárás során, annak több pontján is lehet érvényesíteni.⁴⁹

A hozzáférhetőség biztosítására – a közbeszerzési eljárások vonatkozásában – már az eljárások előkészítése szakaszában figyelemmel lehet lenni.⁵⁰ A 2004/18 EK Irányelv (29) preambulumi bekezdése, valamint 23. cikkének (1) bekezdése is rögzíti, hogy a műszaki leírás elkészítése során lehetőség szerint figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékkal élők számára való hozzáférhetőség szempontjai, valamint a minden felhasználó számára alkalmas kialakítás érvényesülhessen,⁵¹ azonban ennek a szabálynak a korlátját jelenti, hogy az ajánlattevő a műszaki leírást nem határozhatja meg olyan módon, hogy egyes ajánlattevőket kizár az eljárásból, vagy indokolatlanul különböztet meg.⁵²

A Kbt. 76. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „Az ajánlatkérő köteles az eljárást megindító felhívásban meghatározni azt a szempontot vagy szempontokat, amelyek alapján a számára – az adott esetben szociális, társadalmi és környezetvédelmi szempontból is – gazdaságilag legelőnyösebb ajánlatot kiválasztja.”⁵³ A legjobb ár-érték arányt megjelenítő értékelési szempontok vonatkozhatnak többek között különösen valamennyi felhasználó számára való hozzáférhetőség, hátrányos helyzetű munkavállalók alkalmazása és egyéb szociális feltételekre.⁵⁴

A Kbt. a 132. §-ban rendelkezik a különleges szerződés teljesítési feltételekről, melyek kapcsán rögzíti, hogy „Az ajánlatkérő a szerződés teljesítésére vonatkozóan

⁴⁶ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 33. § (1) bekezdése.

⁴⁷ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 34. §-a.

⁴⁸ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 9. o.

⁴⁹ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 116. o.

⁵⁰ Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 116. o.

⁵¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/18/EK irányelve (2004. március 31.) az építési beruházásra, az árubeszerzésre és a szolgáltatásnyújtásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról. Idézi: Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 116. o.

⁵² Glavanits Judit: Közbeszerzés a 21. század szolgálatában. UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2020. 240 o., 116. o.

⁵³ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 76. § (1) bekezdése.

⁵⁴ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 76. § (3) a) pontja.

sajátos, különösen szociális, környezetvédelmi, illetve az innovációt ösztönző feltételeket határozhat meg.”⁵⁵

Alábbiakban az akadálymentesség kérdéskörére térek ki röviden.

A 2014/24/EU Irányelv (Az Európai Parlament és a Tanács 2014/24/EU Irányelve (2014. február 26.) közbeszerzésről és a 2004/18/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről) Preambulumának (76) bekezdése rögzíti, hogy „Minden olyan közbeszerzés esetében, amelyet személyek általi felhasználásra szánnak – akár a nyilvánosság, akár az ajánlatkérő szerv alkalmazottai általi felhasználásra –, az ajánlatkérő szervnek – a megfelelően indokolt eseteket kivéve – olyan műszaki leírást kell összeállítania, amelyben figyelembe veszi a fogyatékossgal élők számára való akadálymentesség szempontját és a valamennyi felhasználó számára alkalmas kialakítást.”⁵⁶

A közbeszerzőknek

- törekedniük kell a fogyatékossgal élő személyek igényeinek felismerésére, valamint ezek bevonására a közbeszerzési folyamatba
- a műszaki előírásokban figyelembe kell venniük az akadálymentességet annak érdekében, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek hozzáférést például a középületekhez, a közszolgáltatásokhoz, a tömegközlekedéshez, a nyilvános információkhoz és az IKT-termékekhez és szolgáltatásokhoz, ideértve a webalapú alkalmazásokat is
- olyan ajánlatok előnyben részesítésére használhatják az odaítélési kritériumokat, amelyek az akadálymentességnek a műszaki előírásokban szereplőnél magasabb színvonalát kínálják

- a teljesítményre vonatkozó kikötéseket is alkalmazhatnak annak biztosítására, hogy a beszerzett szolgáltatásokat úgy valósítsák meg, hogy az eredmény hozzáférhető legyen, az egyetemes tervezés alapján.⁵⁷

Az etikus kereskedelem

A méltányos kereskedelem, vagy – ahogy gyakorta használjuk – a fair trade egy olyan alulról jövő kezdeményezés, amely kihasználva a tudatos vásárlói magatartásban rejlő lehetőségeket, alternatívákat nyújt az általánosan elfogadott kereskedelemszervező elvek helyett. A nemzeteken átívelő társadalmi összefogás célja a Harmadik Világ termelőinek segítése, akik számára a globalizálódott világkereskedelem nem kínál sok lehetőséget.⁵⁸

A fenntartható fejlődést szolgálja többek között a méltányos kereskedelem.⁵⁹ A méltányos kereskedelem térnyerésével a zöldgazdaság, az organikus, fenntartható mezőgazdaság a kevésbé képzett munkaerő számára is nagy számban teremthet munkahelyeket.⁶⁰

A fair trade több, mint pusztán kereskedelem:

- ez az üzlet és a kereskedelem víziója, amely az embereket és a bolygót a profit elé helyezi
- harcol a szegénység, az éghajlatváltozás, a nemek közötti egyenlőtlenség és az igazságtalanság ellen
- a koncepció bizonyítéka, amely bemutatja az új gazdaság vállalati modelljeit.⁶¹

A közbeszerzés olyan társadalmi kérdések kezelésére használható fel az ellátási láncokon belül, mint például az emberi jogok, vagy a tisztességes kereskedelem elvei. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása egy adott

⁵⁵ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 132. § (1) bekezdése.

⁵⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/24/EU Irányelve (2014. február 26.) közbeszerzésről és a 2004/18/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (76) preambulumbekzdés.

⁵⁷ Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁵⁸ Tóth Eszter: A méltányos kereskedelem hazai kutatási előzményei és magyarországi helyzete = Competitio 2018/1-2, 54-68. o., 54. o.

⁵⁹ Czippán Katalin – Könczey Réka: Fenntartható fejlődés – korlátok és felelősségek. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2021. 42. o., 38. o.

⁶⁰ Béres Csaba: Kiút a gazdaságilag fejletlen és depressziós térségek válságából egy befogadó, lokális, zöldgazdaság építésével = Metszetek 2012/4-2013/1, 1-30. o., 18. o.

⁶¹ World Fair Trade Organization: About Us (Méltányos Kereskedelmi Világszervezet: Rólunk) <https://wfto.com/who-we-are> (Letöltés ideje: 2022.11.18.)

állam által kötött valamennyi üzleti kapcsolatnak szerves része, amint azt az üzleti vállalkozások emberi jogi felelősségére vonatkozó ENSZ-irányelvek meghatározzák.⁶² Az Európai Unió Bírósága 2012-ben úgy ítélte meg, hogy a tisztességes kereskedelem szempontjai a közbeszerzési döntések fontos részét képezhetik,⁶³ és ezt a közbeszerzési irányelvek is tükrözik.^{64,65} Az etikus kereskedelem kérdéseinek figyelembevétele megvalósulhat például lehetőség biztosítása révén arra, hogy bizonyos körülmények között az etikus kereskedelem kérdéseit figyelembe lehessen venni az ajánlati felhívásban és a szerződéses feltételekben.⁶⁶

A közbeszerzési irányelvek megkövetelik a gyermekmunka és az emberkereskedelem egyéb formái miatt jogerős ítélettel elítélt gazdasági szereplők kizárását, az ILO alapvető egyezményeinek való megfelelést pedig valamennyi közbeszerzőnek ellenőriznie kell. Az emberi jogokat a közbeszerzés során többek között az alábbi rendelkezésekkel lehet megvédeni:

- az ellátási láncok átláthatóságának növelésével, ideértve az alvállalkozók és azok alvállalkozóinak ellenőrzését is
- az ellátási láncokon belüli egyedi kockázatok elemzésével
- annak megkövetelése a vállalkozóktól és alvállalkozóktól, hogy tegyenek intézkedéseket az ellátási láncban dolgozók körülményeinek javítása érdekében, és kezeljék a gyártási folyamat

során a lehetséges vagy azonosított emberi jogi jogsértéseket

- szigorú beszállítói magatartási kódexek ösztönzése a társadalmi felelősségvállalás érdekében.⁶⁷

Az önkéntes társadalmi felelősségvállalás

Magyarország Alaptörvénye a Nemzeti Hitvallásban deklarálja, hogy „Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”⁶⁸

A társadalmi felelősségvállalás értelmezési tartományait a következőképpen csoportosíthatjuk:

- vállalati szektor
- közösségi platform
- személyes szféra.⁶⁹

Közbeszerzési szempontból legfontosabb szerepe a vállalati szektornak (CSR) van a társadalmi felelősségvállalás kapcsán, így a továbbiakban annak ismertetésére kerül sor.

A vállalati társadalmi felelősségvállalás azt jelenti, hogy a vállalatok külső kényszer hatása nélkül, önkéntesen az üzleti stratégiájukban társadalmi és környezeti megfontolásokat is figyelembe vesznek. Ennek klasszikus formái jelennek meg az alkalmazottak és azok családjáról való szociális gondoskodásban, a munkatársak

⁶² Az üzleti vállalkozások emberi jogi felelősségére vonatkozó ENSZ-irányelvek az államok és a vállalatok számára tartalmaznak iránymutatásokat az üzleti tevékenység során elkövetett emberi jogi visszaélések megelőzésére, kezelésére és orvoslására, ezeket az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2011 júniusában hagyta jóvá, és a következő weboldalon érhetők el: www.business-humanrights.org/en/un-guiding-principles. Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁶³ A C-368/10. számú, Bizottság kontra Holland Királyság ügy 91. és 92. pontja. Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁶⁴ A 2014/24/EU irányelv (97) preambulumbekzdése és a 67. cikke (3) bekezdésének a) pontja, Az Európai Parlament és a Tanács 2014/25/EU Irányelve (2014. február 26.) a vízügyi, energiaipari, közlekedési és postai szolgáltatási ágazatban működő ajánlatkérők beszerzéseiről és a 2004/17/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (102) preambulumbekzdése és 82.cikke (3) bekezdésének a) pontja, valamint Az Európai Parlament és a Tanács 2014/23/EU Irányelve (2014. február 26.) a koncessziós szerződésekről (64) preambulumbekzdése és 41. cikke Idézi: Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁶⁵ Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁶⁶ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 9. o.

⁶⁷ Európai Bizottság, 2021/C 237/01, 8. o.

⁶⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), Nemzeti Hitvallás.

⁶⁹ Gáspár Mátyás – Tétényi Éva Edit – Budai Balázs Benjámín – Tevanné Südi Annamária – Suhajda Attila – Dömötör Ildikó – Szabó Tamás – Nárái Márta – Reisinger Adrienn: A társadalmi felelősségvállalás alapjai. Nemzeti Közszerzői Hivatal, Budapest, 2019. 298 o., 50. o.

rekreációs-szabadidős szervezeteinek segítségével, a helyi kultúra, helyi közigazgatások támogatásában, civil programok segítségével, újabban pedig a globalizált világban a környezetvédelmi felelős gondolkodás erősítésében és a szociális különbségek enyhítésében, továbbá az üzleti etika, a vállalatirányítás, a jobb munkakörülmények formálásában, az emberi jogok biztosításában.⁷⁰

A vállalati társadalmi felelősséggel kapcsolatos gyakorlatok nem tekinthetők általánosnak, és nem várható tőlük, hogy önmagukban hozzák a kívánt eredményeket, nem helyettesítik a közpolitikát, de hozzájárulhatnak számos közpolitikai célkitűzés megvalósításához.⁷¹

A CSR terjedését egyszerre ösztönzik 'push', illetve a 'pull' jellegű tényezők, vagyis a cégek részben kényszerként, részben lehetőségként élhetik meg a társadalmi felelősségvállalást. Csigéné Nagypál Noémi kiemeli a CSR térnyerése szempontjából azt a körülményt is, hogy a szolgáltató szektor szerepe nő a gazdaságban, ezzel még inkább misztifikálódik az egyes vállalatok termékínálata, hiszen a szolgáltatások minősége kevésbé kézzelfogható, mint a klasszikus termelő vállalatok termékeinek jellemzői, ezért a szubjektív tényezők mind inkább meghatározóvá válnak a fogyasztói döntésekben, tehát a vállalatról kialakult kép lesz az egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb versenytényező.⁷²

A magyarországi nagyvállalatok többsége magát felelős vállalatként definiálja, azonban sokan közülük a 'magukat zöldre festők' közé tartoznak, és nem igazán elkötelezettek a társadalmi és környezeti problémák

iránt, sokkal inkább a felelős tevékenység üzleti előnyeinek kihasználására törekuszenek. Az ilyen vállalatoknál főképp csak a kommunikáció terén – egyfajta reklámként – jelenik meg a CSR, nem pedig a vállalat tevékenysége kapcsán.⁷³

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása iránti önkéntes, szélesebb körű elkötelezettségre való törekvés megvalósulhat azáltal, hogy a vállalatok önkéntes, a jogszabályi előírásokat túlteljesítő környezetvédelmi és társadalmi célokat tűznek ki mindennapos tevékenységük során, például együttműködnek a vállalkozókkal a CSR értékei iránti erősebb elkötelezettség érdekében.⁷⁴

A KKV-k szerepe a vállalkozások társadalmi felelősségének struktúráján belül is fontos, hiszen az Európán belüli növekedésre és munkahelyteremtésre, valamint a fenntartható fejlődésre gyakorolt lehetséges pozitív hatásainak maximalizálása szempontjából alapvető jelentőségű, hogy milyen összesített hatást eredményez a KKV-k által tanúsított társadalmi felelősség. A vállalati társadalmi felelősség KKV-k körében való elterjedéséhez speciális megközelítésre van szükség, e megközelítés értelmében nagyobb elismerést kell biztosítani a KKV-k által a vállalati társadalmi felelősség területen eddig elért eredményeknek, továbbá arra is szükség van, hogy a KKV-k legfontosabb közvetítő és támogató szervezetei aktívan együttműködjenek.⁷⁵

A társaságok társadalmi felelősségvállalásával mint önálló fogalommal párhuzamosan jelent meg a társadalmilag felelős közbeszerzések fogalma, amely olyan ajánlatkérői eljárást takar, amely szerepet vállal a társadalmi felelősségvállalás szempontjainak közbeszerzési eljárások során történő érvényesítésében.

⁷⁰ Arapovics Mária: Adományozás, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás Magyarországon = Andragógia és művelődéstudomány 2013/1 52-71. o., 61. o.

⁷¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak. A növekedési és munkahely-teremtési partnerség megvalósítása: Európa mint kiváltsági központ a vállalatok társadalmi felelősségvállalása terén.

⁷² Csigéné Nagypál Noémi: A vállalatok társadalmi felelősségvállalása és kapcsolódása a fenntarthatósághoz. Egyetemi doktori disszertáció. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2008. 161 o., 11-12. o.

⁷³ Feketéné Csáfor Hajnalka: A magyar vállalatok társadalmi felelősségvállalásának sajátosságai http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/3935/1/Feketene_Csafor_169-182.pdf (Letöltés ideje: 2022.10.13.)

⁷⁴ Európai Bizottság: Szociális beszerzés. Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során. Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2011. 49 o., 9. o.

⁷⁵ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak. A növekedési és munkahely-teremtési partnerség megvalósítása: Európa mint kiváltsági központ a vállalatok társadalmi felelősségvállalása terén.

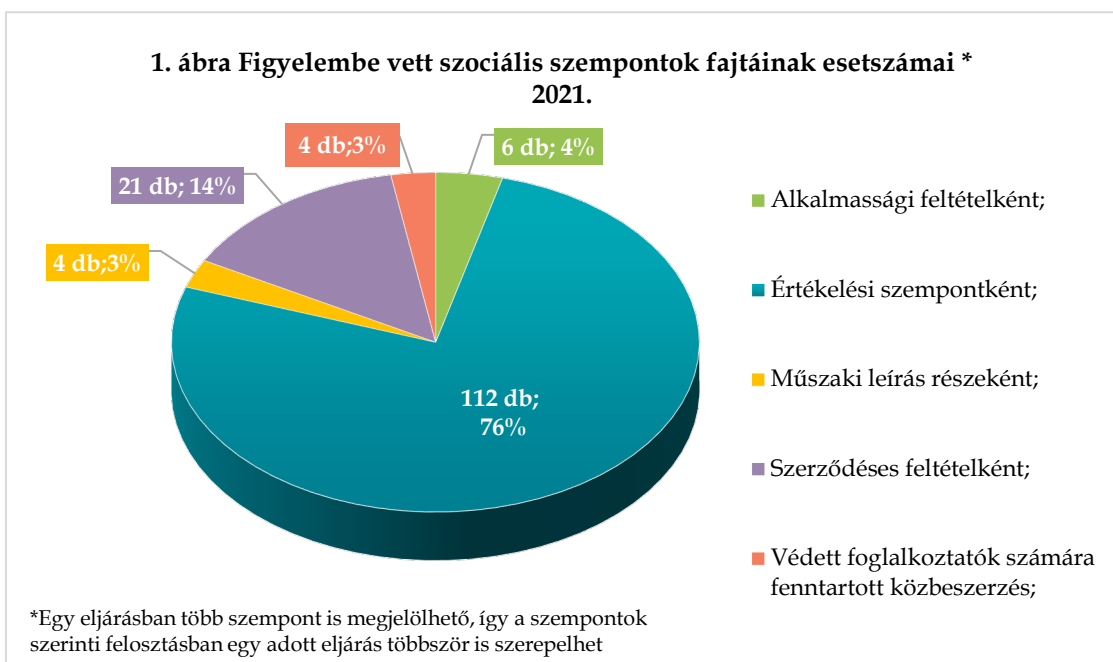
Ehhez nélkülözhetetlen a megfelelő eszközrendszer kidolgozása és az ajánlatkérők számára elérhetővé kell tenni, aminek egyik megjelenési formája lehet a műszaki leírások kidolgozása, és azon belül is a címkézési követelmények előírása. A szociálisan felelős közbeszerzési eljárások szempontjából különös jelentősége van a műszaki leírások összeállítását megelőző és megalapozó előkészítési szakasznak, nevezetesen az ajánlatkérő beszerzési szükségletei, igényei meghatározásának, a szerződés tárgyának meghatározását ugyanis alapvetően determinálja az ajánlatkérő által meghatározott beszerzési igény, melynek kialakítása során már megjelenhetnek azok a társadalmi szempontok, amelyek érvényesítése érdekében a műszaki leírások meghatározott irányú kidolgozása megkezdődhet. Azonban a társadalmi szempontok érvényesítése nem ad felmentést az uniós alapszabadságok és az uniós közbeszerzési jog alapelveinek, szabályainak az érvényesítése alól, így a társadalmi felelősségvállalás

nem eredményezhet pozitív diszkriminációt, ugyanakkor pozitív lépések, intézkedések megtételére ösztönözhet, tehát az egyenlő hozzáférés elvét a műszaki leírások és címkék alkalmazásával kapcsolatos követelmények összeállítása során is figyelembe kell venni.⁷⁶

Összegzés

A közbeszerzési dokumentumok bármelyikében megjelenhetnek a szociális szempontok:

- a műszaki leírásban - amely meghatározza a beszerzés tárgyát
- a kiválasztási kritériumok közt - alkalmassági követelmények
- az odaítélési szempontrendszerben - a legjobb ajánlat kiválasztásának módszere⁷⁷
- a szerződéses feltételekben.

Forrás: Rezső Orsolya: A szociális szempontokat tartalmazó közbeszerzések 2021. évi alakulásának részletes statisztikai elemzése = Közbeszerzési Értesítő Plusz 2022/ 9 51-60. o.

⁷⁶ Study on the incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU: Proposed Elements for taking account of the Social Considerations in Public Procurement (Tanulmány a társadalmi szempontok beépítéséről az EU-ban a közbeszerzésekbe: javasolt elemek a társadalmi szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzésekben). 2008. Idézi: Dezső, Nagy-kommentár.

⁷⁷ Jan Telgen: Social Aspects in Public Procurement (Társadalmi szempontok a közbeszerzésben). Konferenciaelőadás. Budapest, 2019, Közbeszerzési Hatóság, A „Kihívások a fenntartható közbeszerzésekben - Challenges in Sustainable Public Procurements” című nemzetközi konferencia https://kozbeszerzes.hu/media/documents/jan_telgen.pdf.

A fenti ábrából egyértelműen kitűnik, hogy Magyarországon a közbeszerzési eljárások során messze-menyően az értékelési szempontok között figyelhető meg legjobban a szociális szempontok megjelenése.

Társadalmi szempontból felelős közbeszerzés célja a példamutatás és a piac befolyásolása, az SRPP széles körű alkalmazásával az állami szervek valódi ösztönzést nyújthatnak a vállalkozások számára a társadalmi szempontból felelős vezetés kialakításához. Ezen beszerzési eljárás során az állami szervek elősegíthetik a munkahelyteremtést, a tisztességes munkához jutást, a társadalmi befogadást, a hozzáférhetőséget, a minden felhasználó számára alkalmas kialakítást és az etikus kereskedelmet, továbbá törekedhetnek arra, hogy biztosítsák a társadalmi normáknak való szélesebb körű megfelelést.⁷⁸

A Landmark projekt keretein belül végzett kutatás eredményeként a gyakorlati példákból levonható lényeges pontok a következők:

- a hatóságok közötti és a hatóságokon belüli együttműködés erősíti az SRPP-t
- a sikeres megvalósításhoz elengedhetetlen a szállítók gyakorlatának nyomon követése
- a beszállítókkal folytatott konstruktív és motiváló munka, a megfelelő tájékoztatás és részvételük biztosítása támogatja az SRPP elterjedését
- az ellenőrzési rendszerek megközelítésének állami hatóság általi általános érvényesítése segíti a tájékoztatást és a piac hatékonyabb irányítását
- az átfogó stratégia megvalósításához elengedhetetlen egy támogató egység és kapcsolattartó pont létrehozása a közbeszerzési személyzet számára a hatóságon belül.⁷⁹

Az Európai Bizottság megállapította, hogy Magyarországon továbbra is kihívást jelent a környezeti, fenntarthatósági és szociális szakpolitikai célok közbeszerzési eljárásba való integrálása, beleértve a beszállítók minősítését, a műszaki leírásokat, az odaítélési kritériumokat és a szerződési feltételeket. A Bizottság ellenőrzései rávilágítanak, hogy a stratégiai kritériumok alkalmazása gyakran problémákhoz vezet a verseny és az egyenlő bánásmód elvének való megfeleléssel kapcsolatban. Annak biztosításához, hogy az ajánlatkérő szervek – különösen helyi szinten – helyesen és a fenntartható fejlődés stratégiai eszközeként tudják használni a közbeszerzést, elengedhetetlen, hogy a minőségen alapuló kritériumok ajánlatkiválasztás során történő alkalmazásáról szóló képzések és útmutatók révén javuljon a tájékozottság.⁸⁰

A szociális, a zöld és innovatív szempontok alkalmazása ugyan előreláthatóan a jövőben sem lesz általánosságban véve kötelező, de nem kizárt, hogy a nemzeti kormányok egyes ágazatokra kötelező normákat hagyjanak jóvá.⁸¹ A társadalmilag felelős közbeszerzés szervezeti stratégiáinak tükrözniük kell a nemzeti/kormányzati társadalmi prioritásokat, és egyúttal kifejezetten el kell ismerniük a beszerzés szerepét a megvalósításhoz való hozzájárulásban. A közbeszerzés nemcsak hatalmas vásárlóerőt képvisel, amely közvetlenül hozzájárul a társadalmi prioritások és célok teljesítéséhez, hanem jelzést is ad a piacnak és a nagyközönségnek a társadalmi felelősségvállalás mellett, ezáltal befolyásolja és hozzájárul a lakosság döntéseinek és a szállítók és a fogyasztók magatartásának alakításához.⁸²

A szociálisan felelős közbeszerzés fontosságát mindezekelőtt kiemeli, hogy emberi jogi alapokon nyugszik.

⁷⁸ Fáskerty Éva: #WEDOSRPP avagy a szociálisan felelős közbeszerzések = Közbeszerzési Értesítő Plusz 2021/7, 39-48. o.

⁷⁹ Ana Teresa Santos – Martina Hooper – Natalie Evans – Viola Dannenmaier: Good practice in socially responsible public procurement. Approaches to verification from across Europe (Jó gyakorlat a társadalmilag felelős közbeszerzésben. Az ellenőrzés megközelítései Európa-szerte) https://kozbeszerzes.hu/media/documents/landmark-good_practices_final.pdf 32 o., 31. o.

⁸⁰ Európai Bizottság: Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum 2020. évi országjelentés – Magyarország. Európai Bizottság, Brüsszel, 2020. 97 o., 53. o.

⁸¹ Gyulai-Schmidt Andrea (szerk.): Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában, PÁZMÁNY PRESS, Budapest, 297. o., 8. o.

⁸² Study on the incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU. Proposed Elements for taking account of the Social Considerations in Public Procurement (Tanulmány a társadalmi szempontok beépítéséről az EU közbeszerzéseibe. Javasolt elemek a társadalmi szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzésekben)

https://kozbeszerzes.hu/media/documents/szocialis_szempontok_a_kozbeszerzesben_-_tanulmany.pdf (Letöltés ideje: 2022.11.27.)

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy „(1) Az EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. (2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. (4) A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.”⁸³

Ahhoz, hogy az Alaptörvényben foglalt emberi jogok érvényre tudjanak jutni, elengedhetetlen, hogy azt a jog valamennyi területén – így nem utolsó sorban a közbeszerzési jogban – mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó

prioritásként kezelje. Véleményem szerint a közbeszerzési jog kapcsán szükséges további intézkedések megtétele az emberi jogok érvényesítése kapcsán. A Közbeszerzési Hatóság adatai szerint 2021-ben a nemzeti rezsimű közbeszerzési eljárások csupán 2,9 % - a tartalmazott szociális szempontot, mely – ha elhanyagolhatóan nem is, de – jelentős aránynak nem tekinthető. A szociális szempontok alkalmazását számos esetben bonyolíthatja a bizonyítás kérdése (pl. etikus kereskedelem), továbbá a közbeszerzők számára jelentős időterhet is jelenthet, mindazonáltal fontos leszögezni, hogy az emberi jogok az emberi lét alapját képezik, így minden másnál előrébb valók.

Gulbahar Haitivaji úgy fogalmaz „Az emberi jogok háttérbe szorulnak az országok gazdasági és társadalmi fejlődésének javára.” Feladatunk nem más, mint hogy az emberi jogok előtérbe kerüljenek, melynek a közbeszerzők rendelkezésére álló egyik eszköze a szociálisan felelős közbeszerzés alkalmazása.

⁸³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) I. cikk.